

HANDLEIDINGEN IN DE SOCIOLOGIE EN POLITICOLOGIE III

'SCHRIJVEN OVER POLITIEK IS EEN VAK. HET VERGT KENNIS DER FEITEN EN DE RIJPHEID VAN DE ERVARING.'

(H.J.A. HOFLAND)

In deze jaargang leidt *M&P* enkele (Nederlandstalige) voor maatschappijleerdocenten relevante, inleidende werken voor de sociologie en politicologie in. In dit nummer besteedt Koen Vossen aandacht aan de politicologie.

KOEN VOSSEN

Journalist en politicus Jacques de Kadt schreef in 1939 de klassieker *Het fascisme en de nieuwe vrijheid*. Henk Hofland roemde dit werk voor zijn inhoudelijkheid, moed en het politieke denkproces erachter. Het politieke denken van De Kadt impliceert het kunnen maken van onderscheid tussen zaken en gebeurtenissen door ervaring en feitelijkheden. In de vorige twee edities van *M&P* las u inleidingen van inleidende sociologie boeken. De komende twee edities kunt u zich aan politicologische inleidende werken laven.

METHODIEK

In het eerste artikel in deze serie werd de methodiek achter deze inleiding van de inleidingen beschreven; geleend van Johan Goudsblom en zijn *Balans van de sociologie* (1974). Elk handboek wordt onderworpen aan vier kwaliteitscriteria: systematiek, reikwijdte, precisie en relevantie. Hieronder worden de volgende boeken besproken:

M&P 2021-3	<i>Politicologie en de veranderende politiek</i>	Philip van Praag (redactie)	2017
	<i>De wetenschap der politiek</i>	Bart Tromp	1993

POLITICOLOGIE EN DE VERANDERENDE SAMENLEVING

Redacteur Philip van Praag stelt: 'Veel verandert in de politiek, veel zaken staan ter discussie, maar niet alles'. Om dit inzichtelijk te maken putten de auteurs uit de bestudering van veranderingen en vergelijkingen tussen landen/denkers.

Systematiek

Wie een land kent, kent *geen* land. Een uitspraak die veel docenten maatschappijleer/-wetenschappen gebruiken, zo ook deze bundel ter inleiding van de wetenschappelijke discipline, die die twee onderdelen kent: (i) bespreking van de belangrijkste politicologische thema's (Wat is macht/politieke (on)gelijkheid? Van waaruit komt het nationalisme? Welke richting slaat de verzorgingsstaat/consensusdemocratie af?) en (ii) bespreking van de belangrijkste actoren in het politieke machtenveld (Welke rol nemen politieke partijen in? Wat is de verhouding tussen media en politiek?).

Reikwijdte

De insteek van dit boek is groots. Er wordt zowel ingaan op de belangrijkste thema's als op ontwikkelingen en actoren en het boek biedt, mede door de aanwezigheid van meerdere auteurs, gebruik van meerdere invalshoeken van eenzelfde fenomeen. Al in het eerste hoofdstuk worden de diverse opvattingen over en varianten van machtsonderzoek besproken: elitisme, pluralisme en netwerktheorieën. Elitisten, zoals C. Wright Mills, komen aan het woord met de *positionele definitie* van macht (macht door netwerken/posities), maar ook andere stemmen binnen de elite-benadering van macht, zoals Floyd Hunter die niet de posities maar de reputaties van politici onderzocht (noem de drie invloedrijkste politici van de stad). De reikwijdte wordt klaarblijkelijk niet alleen tussen, maar ook binnen groepen gezocht.

Precisie

Een goed toepasbaar deel van deze inleiding is de specificering van politieke steun. Het huidige maatschappijwetenschappenprogramma lijkt erop aan te sturen dat leerlingen veel meer moeten gaan nadenken over legitimiteitsvraagstukken. Politieke steun is hierbij een sleutelbegrip om meer inzicht te krijgen. Een begrip dat, helaas, nog veel te weinig in methoden en lessen wordt gehanteerd. De auteurs leveren een schema aan dat is gebaseerd op Russell Dalton¹ en Pippa Norris². Als praktische opdracht zouden leerlingen de verschillende niveaus van politieke steun kunnen operationaliseren en kunnen onderzoeken wat de correlatie is tussen politieke steun en het stemmen op (anti-)establishmentpartijen (zie tabel op de volgende pagina).

Relevantie

Het boek is rijk aan onderwerpen en weergaven van politicologische onderzoeken. De informatie hieruit is uitermate bruikbaar en eenvoudig te implementeren. Neem bijvoorbeeld het *Nationaal Kiezersonderzoek 1971-2012*. Hierin wordt weergegeven wat de langetermijnfactoren met betrekking tot partijkeuzen zijn. Zo kunnen leerlingen aan de hand van kernconcepten en inhoudelijke kennis de wonderbaarlijke val van religie, als bepalende factor voor partijkeuzen, duiden.

	OBJECT	VOORBEELD
Meest diffuus ↑ ↓ Meest specifiek	Nationale identiteit	Patriottisme, nationale trots
	Steun voor principes en kernwaarden van het regime	Steun voor verkiezingen, representatie Verwerping van autoritarisme
	Evaluatie van het functioneren van het regime	Tevredenheid met het functioneren van verkiezingen Tevredenheid met het besluitvormingsproces
	Vertrouwen in politieke instituties	Vertrouwen in de regering Vertrouwen in het parlement
	Steun voor (zittende) machthebbers en hun beleid	Positieve evaluatie van specifieke politici Positieve evaluatie van specifieke beleidsuitkomsten

Tabel - Politieke steun (bron: *Politicologie en de veranderende politiek*, p.136)

DE WETENSCHAP DER POLITIEK

Het 468 bladzijden tellende *De wetenschap der politiek* is volgens Bart Tromp een korte kennismaking met de wetenschapsdiscipline, al betwijfelt de auteur de pretentie dat er in de sociale wetenschappen zoiets als een ‘afzonderlijke wetenschappelijk discipline’ bestaat.

Systematiek

In de inleiding van dit vuistdikke werk stelt de auteur dat het misplaatst is om te doen alsof er zoiets als een algemeen aanvaarde theorie van de politiek is. Hij problematiseert en politiseert hiermee het gebruik van ‘juiste’ definities. In zestien essayachtige hoofdstukken wil Tromp de lezer niet alleen met de reikwijdte binnen de politicologie bekendmaken, maar bovenal het denken prikkelen. Om dit te bereiken beschrijft hij kernbegrippen en de daar bijhorende controversen en een verscheidenheid aan denksystemen, zoals systeem- en psychologische theorieën.

Reikwijdte

Zoals uit de beschrijving van de systematiek blijkt politiseert het wetenschapsveld. Dit gaat gepaard met een rijkheid aan beschrijvingen. Hij speelt constant met thesen en antithesen. Neem bijvoorbeeld de beschreven studie van Barrington Moore. Deze onderzocht de staatsvormingsprocessen van drie liberale democratieën: een communistische staat, een staat die een ‘fascistische’ modernisering doorliep en een kolonie. Hij zag dat een vijftal voorwaarden aanwezig diende te zijn voor het ontstaan van een democratie: (i) machtsevenwicht tussen kroon en aristocratie, (ii) commercialisering van landbouw/veeteelt, (iii) machtsverlies van aristocratie, (iv) uitblijven van coalitievorming van stedelijke tegenover landelijke groepen en (v) revolutionaire breuk met het verleden. De politicoloog Robert Dahl bekritiseert Moore om de beperktheid van bestudeerde staten (N=6). Hij reageerde hierop met een uitgebreidere studie (N=25) en een conceptueel raamwerk. Politieke democratie kent twee dimensies: de mate waarin politieke competitie is toegestaan en de grootte van de bevolking met politieke rechten. Dit soort ‘dialogen’ legt Tromp constant bloot.

Precisie

Het veelstemmige werk kan ‘beangstigend’ overkomen. In twintig bladzijden beschrijft Tromp discussies over begrippen en theorieën, de levens van enkele ‘grote denkers’ en de halve (westerse) politieke geschiedenis. Dit gaat echter niet gepaard met een onnauwkeurige aanpak. Aan de hand van William Connolly’s idee van een clusterconcept, een concept met een brede reeks aan criteria/kenmerken, illustreert Tromp de problemen rondom begrippen als democratie. Zo toont hij

aan dat de definitie die David Easton geeft te nauw is: het gaat voornamelijk om politiek *binnen* een staat. Hij doet dit constant door auteurs van wetenschappelijke boeken in hun eigen woorden aan het woord te laten en dan te vergelijken. Dit soort precisie geeft de lezer de instrumenten om zelfstandig vergelijkingen en afwegingen te maken. Zo scherpt het lezen van onderstaande, drie verschillende definities van politiek - voorzien van commentaar - ook de eigen geest.

Carl Joachim Friedrich: *‘Indeed, it is the essence of politics... to argue about justice. That is to say, to argue about who may be compared with whom for what treatment?’*³

Robert A. Dahl: *‘Any persistent pattern of human relations that involves, to a significant extent, control, influence, power or authority.’*⁴

Meindert Fennema: *‘Het proces van articulatie van maatschappelijke tegenstellingen op het niveau van de staat’.*⁵

Relevantie

Het moge duidelijk zijn dat *De wetenschap der politiek* vol zit met verschillende essentiële onderwerpen die ons vak aangaan. Daarnaast maakt het de lezer duidelijk dat we in de menswetenschappen met ‘mensenwerk’ hebben te maken: begrippen zijn wezenlijk te betwisten. Tromp onderschrijft dit met twee instrumenten. In ons vakgebied hebben begrippen twee ladingen: een associatieve en een conceptuele lading. De natuurwetenschap werkt alleen maar met conceptuele ladingen. Je kunt weinig vinden van het concept temperatuur, terwijl democratie en het belang daarvan betwistbaar kunnen zijn en aan positieve dan wel negatieve emoties zijn gekoppeld.◆

Noten

1. R.J. Dalton, *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
2. P. Norris, *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
3. C.J. Friedrich, *Man and his Government. An Empirical Theory of Politics*, MacGraw-Hill, New York, 1963, p.256.
4. R.A. Dahl, *Modern Political Analysis*, Prentice Hall, New Jersey, 1976, p.3.
5. M. Fennema & R. van der Wouden, *Het politicologen-debat: wat is politiek?*, Van Gennep, Amsterdam, 1982, p.25.